

Ларыса Цімошык  
*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт*

**ТЭМАТЫЧНАЯ ПАЛАСА ПА КУЛЬТУРЫ  
Ў ГАЗЕЦЕ «ЗВЯЗДА»:  
ЗНАЧЭННЕ І АСАБЛІВАСЦІ ТВОРЧЫХ ПАДЫХОДАЎ**

Адна з задач, якую выконваюць СМІ ў грамадстве – вызначэнне культурнай і нацыянальна-культурнай ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі. У культуры засяроджваюцца лепшыя бакі чалавечай дзейнасці, і адначасова менавіта праз культуру можна вызначыць неабходнасць той ці

іншай дзейнасці. «Культура генерыруе (стварае) сэнсы, затым гэтыя сэнсы функцыянуюць у культуры, далей яны падлягаюць інтэрпрэтацыі (тлумачэнню)» [1, с.40] (пераклад наш – Л.Ц.). У тым ліку праз прэсу. Менавіта таму ў газетах шмат якіх краін свету культура, мастацтва – адна з галоўных тэм. Увага да тэмы культуры з боку СМІ – гэта люстэрка адносінаў да яе ў грамадстве і паказчык развіцця самога грамадства. Нездарма ў буйных еўрапейскіх газетах гэтая тэма прадстаўляецца на асобных палосах з пазнакай «культура», але некаторыя масавыя выданні ідуць далей і выдаюць спецыяльныя дадаткі, на старонках якіх журналісты распавядаюць не толькі пра падзеі ў мастацкай сферы, але і тлумачаць іх значэнне ў грамадскім кантэксте. Імкненне выпускаць асобныя (і далёка не апошнія) палосы, прысвечаныя культуры, ёсць і ў расійскім друку. Фактычна, можна гаварыць пра тэндэнцыю, якая не магла не паўплываць на падыходы да выдання друкаваных СМІ Беларусі як краіны з адметнай і багатай культурай.

Невыпадкава, што першымі выданнямі, якія адгукнуліся на гэтую тэндэнцыю, былі буйныя нацыянальныя газеты – «СБ. Беларусь Сёння» і «Звязда». Напрыклад, у «Звяздзе» ініцыятарам выхаду паласы, прысвечанай культуры, стаў Уладзімір Наркевіч, які з’яўляўся галоўным рэдактарам газеты больш за 20 гадоў. Выдатны журналіст, чалавек, які адчуваў павевы і сусветныя тэндэнцыі, што адбіваліся на змястоўным (у першую чаргу) баку пост-савецкіх газет. Але самым вызначальным фактарам, які паспрыў рашэнню зрабіць акцэнт на культурнай тэматыцы, быў асаблівы статус «Звязды» як выдання нацыянальнага, якое размаўляла з чытачом на беларускай мове. Штодзённая газета на роднай мове за больш чым 90-гадовую гісторыю існавання сама стала культурнай з’явай. Але на новым этапе гістарычнага развіцця сучасны культурны кантэкст для выдання набыў асаблівую важнасць: журналісты сталі больш удумліва разважаць пра тое, як праз творцаў і цікавыя з’явы ў мастацкай сферы краіна прэзентуе сябе ў свеце. Пры такім падыходзе немагчыма было абмежавацца лаканічнымі інфармацыйнымі тэкстамі ў штодзённых нумарах. Наспела неабходнасць тэматычнай паласы. Асаблівая ўвага надавалася пошуку трапнай назвы, якая б адразу ўводзіла ў кантэкст беларускай культуры і мела б эмацыйную афарбоўку, нараджала б вобраз, які асацыюецца са святлом, якое прыходзіць праз культуру.

Паласа пад назвай «Жырандоля» ў «Звяздзе» спачатку выходзіла раз ці некалькі на месяц. Стабільнасць выхаду тэматычных палос мае ключовае значэнне для чытачоў, бо яны прывычваюцца да таго, якія

матэрыялы ў якія дні хутчэй за ўсё можна прачытаць, фарміруецца сваё кола прыхільнікаў, якія ўжо чакаюць гэтых выпускаў (альбо наогул адмыслова купляюць газету ў шапіках). Такім чынам, паласа «Жырандоля» яшчэ працуе і на імідж самой газеты, якая з’яўляецца самым буйным і масавым сярод выданняў нядаўна створанага холдынгу «Выдавецкі дом «Звязда», які пазіцыянуецца як культуралагічны. У апошнія два гады паласа «Жырандоля» стала выходзіць раз на тыдзень.

Тэма як адзінка планавання і мадэлявання ў газеце найбольш устойлівая ў адлюстраванні таго ці іншага аспекту зместу. Тэма – прадметная, яна скіроўвае ўвагу на тое, пра што пойдзе гаворка журналіста з чытачом. Калі выхад тэматычнай паласы замацаваны ў выдавецкай сетцы праз пэўны перыяд і ў пэўны дзень, то гэта мабілізуе журналістаў, якія забяспечваюць яе напаўненне. Фарміраванне паласы адбываецца ўжо не стыхійна, а мэтанакіравана – адсочваюцца падзеі, выбіраюцца для асвятлення найбольш цікавыя з іх, асабліва важныя для нацыянальнай культуры. Да таго ж тэматычная паласа мусіць мець адметнае афармленне (графічнае, шрыфтовае, ілюстрацыйнае), што ўпрыгожвае нумар газеты. У любога выдання, па вялікім рахунку, адна галоўная функцыя – інфармацыйная. А гэта немагчыма без выкарыстання прыёмаў прыцягнення і ўтрымання ўвагі, без вылучэння з шэрагу падобных СМІ, без таго, кааб пакінуць назаўсёды свой вобраз у памяці чытача-спажываўца.

Днём мастацкай культуры ў «Звяздзе» стала субота – у выхадны дзень у людзей больш магчымасцяў засяродзіцца на чытанні, якое вымушае чалавека працаваць інтэлектуальна. Акрамя таго, падыход да прэзентацыі айчынай культуры па выхадных мае своеасаблівае ўспрыняццё: газета становіцца люстэркам культурнага жыцця ў краіне за тыдзень. Эфектыўнасць выпуску тэматычнай культурнай паласы даказана жыццём: першы выпуск «Жырандолі» ў 2014 г. стаў ужо 218-м па ліку за ўвесь час яе існавання.

Фармат паласы як люстэрка падзей у мастацкай сферы вызначае яе напаўненне. Відавочна, што падзел на рубрыкі ажыццяўляецца ў залежнасці ад відаў мастацтваў: выяўленчае («Выставы»), тэатральнае («Прэм’ера»), кіно («Кінакрокі»), музыка («Нотны радок»), літаратура («Кніжная паліца»), дойлідства («Абрысы радзімы»). Акрамя таго, ёсць рубрыкі, прысвечаныя творцам («Асоба», «Шляхамі мастака», «Ведай нашых»). Рубрыкі ў рамках тэматычнай паласы, якая мае адметную назву, павінны быць канкрэтныя і адразу скіроўваць увагу чытача на цікавыя для яго віды мастацтва. Гэта спрашчае для людзей пошук патрэбнага ім тэксту.

Як і любы аўтарскі тэкст, журналісцкі матэрыял будзе на змесце, які звязаны з формай: важна, што сказана і як. Першае, што ясна адрознівае «Звязду» ад іншых рэспубліканскіх газет, – накіраванасць журналістаў на пошук эксклюзіўных тэм (што не вельмі проста ў краіне, дзе ўсе культурныя падзеі і з’явы прадстаўляюцца ў асноўным у сталіцы і абласных гарадах) і на прадстаўленні новых імёнаў у культуры. Асноўнай складанасцю ў працы тут становіцца неабходнасць паглыблення ў пэўны творчы асяродак. Гэта не так праблематычна, калі ў аддзеле культуры працуе столькі журналістаў, колькі патрэбна, каб надаваць належную ўвагу асобнаму кірунку ў мастацтве. Але на цяперашні момант (пачатак 2014 г.) выпуск «Жырандолі» забяспечваюць толькі 2 супрацоўнікі, якія да таго ж павінны адсочваць і бегучыя падзеі дзеля штодзённых нумароў. Тым не менш «Жырандолю» яны фарміруюць з асаблівым клопатам, імкнучыся прадстаўляць не столькі інфармацыйны падыход у адлюстраванні падзей і з’яў, колькі аналітычны і часам мастацка-публіцыстычны. А гэта ўжо тычыцца формы журналісцкага тэксту, якую вызначаюць найперш жанр, кампазіцыя, вобразы, лексіка, стыль.

Выбар жанру залежыць ад спосабу адлюстравання рэчаіснасці, які выбірае аўтар, і ад неабходнасці вырашэння пастаўленых задач канкрэтным тэкстам. Адны тэксты пераследуюць мэту інфармавання аўдыторыі, другія – прапануюць глебу для разваг і аналізу, трэція маюць на мэце прыцягнуць увагу да пэўных асоб, іх думак, стылю жыцця, асаблівасцяў мастацкага погляду на свет. У адпаведнасці з гэтым тэксты выконваюць розныя задачы: ствараюць пэўную інфармацыйную мадэль з’яў, якія адлюстроўваюцца; выяўляюць прычыны і значнасць з’яў праз дадзеную ім ацэнку; вызначаюць далейшы стан з’явы, якая даследуецца, і магчымасці яе развіцця. З’ява жыцця (тэма), метады спасціжэння і функцыі, якія выконвае тэкст, – гэта тая глеба, на якой узнікае і трымаецца жанр, вызначаецца ўстойлівая форма, у якой чытачу зручней за ўсё ўспрымаць аўтарскую думку. Сама тэма дыктуе выбар пэўнага жанру.

Калі інфармацыйныя тэксты (найперш нататка і рэпартаж) прадстаўляюць новыя факты, то аналітычныя (карэспандэнцыя, артыкул, рэцэнзія) скіраваныя на фарміраванне ў чытача пэўнага меркавання, выпрацоўку актыўнай пазіцыі, у той час як мастацка-публіцыстычныя (нарыс, эсэ) у большай ступені выконваюць выхаваўчую функцыю, дазваляючы суаднесці чытачу сваю сістэму каштоўнасцяў з аўтарскімі. Газеты могуць прапанаваць нешта ў дадатак: запрасіць да роздуму праз аналітыку, стварыць глебу для дыскусіі, даючы магчымасць супаставіць

розныя погляды і інш., а могуць і задаволіць эстэтычныя патрэбы больш падрыхтаванага і адукаванага чытача праз мастацка-публіцыстычныя публікацыі. Чытач «Жырандолі» – чалавек адукаваны, які сам часта мае дачыненне да творчасці. Гэта дазваляе журналістам быць больш вольнымі ў выбары спецыяльнай лексікі. Праблем у непадрыхтаванага чытача, калі ён упадабаў «Жырандолю» і сочыць за яе выпускамі, таксама няма, бо так ці інакш ён выходзіць інтэлектуальна, падцягваецца да больш высокага ўзроўню.

Для аўтараў «Жырандолі» характэрны свядомы ўхіл у бок аналітычных матэрыялаў. Жаданне глыбока даследаваць з’явы мастацкай культуры і ўменне іх аналізаваць уласціва многім журналістам газеты.

Здольнасць журналістаў паглядзець на рэчы пад нечаканым вуглом вылучаюць «Звязду» з шэрагу іншых штодзённых выданняў. Нават у інфармацыйных тэкстах на культурную тэму можна выявіць элементы аналізу. Прыклад – інтэрв’ю «Наш выхад!» (за 20 кастрычніка 2012 года) пра міжнародны тэатральны фестываль «Тэарт», якое ўтрымлівае развагі пра тэндэнцыі развіцця тэатральнага мастацтва ў свеце і стан беларускага сучаснага тэатра. Паведамленні ў газеце пра мастацкія выставы не пазбаўлены элементаў рэцэнзавання.

Падобныя публікацыі заўсёды выклікаюць рэзананс. Менавіта ў іх раскрываецца асоба аўтара. Невыпадкава апошнім часам адбываецца вяртанне такога жанру як рэцэнзія на старонкі рэспубліканскай газеты «Звязда». Паколькі рэцэнзія прадугледжвае ацэнку з аргументацыяй, то яна працуе як свайго роду правакацыя: чытачу хочацца пераканацца ў праўдзівасці аўтарскіх меркаванняў або абвергнуць яго доказы. Да жанру рэцэнзіі журналісты звяртаюцца падчас выхаду прэм’ерных спектакляў, новых кінастужак, кніг, мастацкіх выстаў, канцэртаў і г.д. Жанр складаны, бо вымагае ад журналістаў не толькі асвятлення пэўнай падзеі, але і культурнага, грамадскага кантэксту ў цэлым. Кантэкст (актывізацыя ведаў, якія аўдыторыя трымае ў памяці, фактар асацыятыўных сувязяў) важны таму, што з’ява мастацтва паўстае ў часе. У прыватнасці, тлумачэнне кантэксту ў рэцэнзіі на спектакль Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы «Пан Тадэвуш» паводле А. Міцкевіча скіроўвае ўвагу чытача не толькі ў мінулае, але і на праблемы сучаснасці: «Гісторыя. Гісторыя і нічога апроч гісторыі. Хоць і хацелася, каб праз гэтую гісторыю падаваліся развагі пра тое, што значыць патрыятызм у XXI стагоддзі. Ці наш беларускі час спыніўся, калі нам усё яшчэ здаюцца дужа магутнымі ідэі стагоддзя XIX? Ці жывём? Калі нават у тэатры жыццё паказваецца павольна, інертна і, здаецца, зусім

няма ў ім руху...» [2, с. 3]. Думка, ці аўтарскі пасыл, які даносіцца праз тэкст, дзейнічае на падсвядомасць, за ім схаваны глыбінны сэнс.

Тэкст рэцэнзіі – гэта прадукт інтэрпрэтацыі, разумення і тлумачэння свету ў аўтарскай знакавай сістэме. Важную ролю ў вылучэнні такіх матэрыялаў на газетнай паласе мае кампазіцыя і перадусім заглавак, вобразны, інтрыгоўны, лаканічна сфармуляваны, як, напрыклад, заглавак рэцэнзіі на спектакль «Пан Тадэвуш» – «Вендэта наваградскага гатунку». Публікацыі на тэмы культуры наогул даюць багатую глебу для стварэння яркіх заглаўкаў: гэта сфера, дзе ўласна і дзейнічае вобразны пачатак. Вялікія тэксты звычайна падзяляюцца на падзаглаўкі, якія, акрамя задач афармлення, дапамагаюць зрабіць акцэнты на нейкіх цікавінках і тым самым прыцягнуць увагу чытача. У названай рэцэнзіі адметнасці тэкставай архітэктуры, як ліхтарыкі, высвечваюць сэнсавыя часткі тэксту.

Рэцэнзія як жанр адметная яшчэ і тым, што можа ўздываць дыскусійныя пытанні пра вартасці мастацкіх з’яў. Культурная журналістыка наогул стымуе крэатыўны патэнцыял аўдыторыі і пэўным чынам уплывае на палітычныя і эканамічныя працэсы ў краіне. Друкаванае выданне з’яўляецца сілай, што аб’ядноўвае рэчаіснасць гледача з культурнай рэчаіснасцю свету, якія існуюць хутчэй размежавана, чым звязана. Вопыт «Жырандолі» паказвае, што любая з’ява культуры становіцца значнай, калі яна асвятляецца ў сродках масавай інфармацыі і ўключана ў шэраг падобных да яго. Яна набывае грамадскае гучанне і мае шматлікія каналы функцыянавання.

Газета – поліфункцыянальны аб’ект, носьбіт прадуктаў не толькі журналісцкай дзейнасці, але і іншых відаў сацыяльнай і культурнай дзейнасці, звязанай з перанясеннем, трансляцыяй духоўных каштоўнасцяў у масавую свядомасць.

#### *Літаратура*

1. Романов, Ю.И. Культурология / Ю.И. Романов. – СПб.: Питер, 2008. – 208 с.
2. Цімошык, Л. Вендэта наваградскага гатунку / Л. Цімошык // Звязда. – 2014. – 18 студзеня.